

”Kirjoittaminen on minulle hyvää hotapulveria henkiseen päänsärkyyn” Australiansuomalaisten kirjoittajien erityispiirteitä

Maija-Liisa Punta-Saastamoinen

Mitä miettii suomalainen siirtolainen Australiassa, kun suomalainen ja australialainen kulttuuri muuton jälkeen kohtaavat? Pään sisällä risteilee monia kysymyksiä: Kuka minä olen? Miksi olen täällä? Millaista minun elämäni on ollut ja on nyt? Millaista se olisi ollut, jos en olisi lähtenyt? Millainen tulevaisuus minua odottaa? Miten seuraava sukupolvi selviytyy täällä? Teinkö sittenkään oikein, kun lähdin? Olenko nyt onnellinen?

Moni australiansuomalainen siirtolainen on pohjinnut näitä kysymyksiä mielessään, mutta yllättävän moni on päätenyt kirjoittamaan elämästään ja pohdinnoistaan. Millainen ihminen sitten kirjoittaa omasta elämästään ja miksi? Millaisia erityispiirteitä on esimerkiksi australiansuomalaisilla kirjoittajilla? Australiansuomalainen kirjallisuushan on syntynyt siirtolaisuuden kontekstissa, tilanteessa, jossa takana on uuteen kulttuuriin ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin sopeutuminen ja toisaalta oman syntymämaan perinnön, arvojen, tapojen ja tottumusten arviointi uudesta näkökulmasta.

Millainen ihminen kertoo omasta elämästään?

Roosin (1994, 12) mukaan elämäkerran kirjoittaminen vaatii kirjoittajalta tietynlaisia ominaisuuksia: avoimuutta, tunnustuksellisuutta, itsereflektiota, itsensä tuntemista, logiikkaa, kokonaisuuden hallintaa, itsekritiikkiä ja kykyä kirjalliseen toimintaan. Omaelämäkertoissa tämä tarkoittaa sitä, että täytyy ensinnäkin kohdata menneisyytensä. On muistettava asi-

oita. Muistaminen on menneisyyden luovaa rekonstruktiota. Menneisyyden kohtaaminen ja sen kanssa toimeen tuleminen ovat lähtökohtia omaelämäkerralliselle kirjoittamiselle. Yksilöllä on aina valta luoda ja muokata tarinaa, kertoa se itselleen eduksi, liioitella, valehdella, ”unohtaa”, jättää asioita pois – tai pyrkiä totuuteen. Lukija puolestaan olettaa kirjoittajan kertovan omasta elämästään mahdollisimman totuudenmukaisesti, vaikka ”totuus” onkin subjektiivista. Vilkko (1997, 182) kuvaa omaelämäkertaa osuvasti ”liikkeellä olevan itsen jäsennykseksi”.

Kuva menneisyydestä ei itse asiassa ole ”kuva” siitä, mitä todella tapahtui, vaan tulkinta siitä, mitä tapahtui. Ja tulkinta tapahtuu nykyisyydestä käsin. Nykyisyys vaikuttaa menneisyyteen. Menneisyys on aina tietyin arvoin, intressein, peloin ja toivein rakennettu; meidän on oltava tietoisia, miten me menneisyyden hahmotamme (Hannula 1997, 156–159). Menneisyys on aina läsnä nykyisyydessä ja nykyisyys menneisyydessä. Tämä korostuu, kun lukee esimerkiksi siirtolaisten 1990-luvulla kirjoittamia omaelämäkertoja, joissa on kuvauksia siirtolaisuuden alkuajoilta, esimerkiksi 1950–1960-luvuilta.

Yleensä elämäntarinansa kirjoittanutta ihmistä on pidetty poikkeusyksilönä: herkkänä, itsetunnonaan horjuvana ja voimakkaasti kokevana, ja hänen lapsuudestaan on löydettävissä/muistettavissa herkistäviä ja satuttavia tapahtumia (Roos 1987, 30). Kirjoittaja on elämässään kokenut jotakin niin merkittävää, että siitä kannattaa kirjoittaa – niin kuin moni siirtolainen toteaa omaelämäkerrassaan.

Australiansuomalainen kirjallisuus

Siirtolaisuuteen liittyy aina entisen ja uuden läpikäyminen ja kodin, elämälle tärkeän ja turvallisen paikan tai aseman löytäminen entisen ja uuden ristiaallokos-

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tekee parhailaan väitöskirjaa Joensuun yliopistoon aiheesta Australiansuomalaiset etsivät itseään; kulttuurisen identiteetin määrittely australiansuomalaisessa kirjallisuudessa.

ta. Kodista neuvotteleminen on tärkeä vaihe uuteen paikkaan kotoutumisessa (Huttunen 2002). Kaikella on historiansa, vanhalla maalla omansa, joka on puolestaan vaikuttanut muuttajaan, uudella omansa, josta muuttaja pääsee osalliseksi. Henkilökohtaiset muistot, ihmissuhteet ja hyvän elämän mahdollisuudet muokkaavat kertojan suhdetta hänen elämänsä eri paikkoihin. Muistojen hyvä koti ei kuitenkaan välttämättä ole nykyisyydessä tai tulevaisuudessa hyvä koti.

Suhde menneeseen määräytyy nykyhetkestä käsin. Joku mietiskelee siirtolaisuudessa itsekseen asioita, toinen puhuu asioista muiden, saman kokeneiden kanssa, kolmas päätyy kirjoittamaan omaelämäkerran, muistelmat, romaanin tai kenties runoja. Australiansuomalaisista moni on päätenyt kirjoittamaan, tallentamaan ajatuksensa kenties jälkipolville. Australiansuomalaiset ovat olleet aktiivisia kirjoittajia – ja harrastaneet aktiivisesti myös teatteria, maalausta ja seuratoimintaa. Millaista sitten australiansuomalaisten kirjoittama kirjallisuus on?

Australiansuomalaista kirjallisuutta ei löytynyt Suomesta paljon, kun kiinnostuin asiasta vuonna 1998. Siirtolaisuusinstituutti oli saanut lahjoituksena esimerkiksi 1900-luvun alun merimiesten päiväkirjoja ja hankkinut teoksia ja käsikirjoituksia kokoelmiinsa jonkin verran, mutta oli syytä uskoa, että käsikirjoituksia tai teoksia olisi todellisuudessa enemmän. Tein kaksi tutkimusmatkaa Australiaan (vuosina 1999 ja 2001) ja löysin australiansuomalaista kirjallisuutta lisää. Tämänkin jälkeen kirjallisuutta on varmasti kätkeytynä australiansuomalaisten pöytälaatikoissa.

Suurin osa australiansuomalaisista teoksista on omaelämäkertoja tai päiväkirjoja, kuten Niilo Ojan *Koralliranta ja Spinifex* (1972), joka oli alkuaan päiväkirja, Olavi Erosen *Kuuromykkänä Australiassa* (1996), Voitto Pokelan *Jälkiä Australian sannassa* (1995), Oiva Hyytisen *Hallaperältä tropiikkiin & neljä kertaa maailman ympäri* (2001) tai Aira Bukkoksen *Lumpeenkukka ja naoris; päiväkirja onnen etsimisestä* (1949–1999) vuodelta 2005. Moni kirjoittaja palaa teksteissään lapsuuteen tai kotiseudulle. Esimerkiksi Erkki Saalasvuoren teokset *Vuoksenrannalta etelänristin alle* (1999) ja *Räisälän Sakkali; kylä Vuoksen sylissä* (2001) vievät lukijan Saalasvuoren lapsuuden Karjalaan.

Osa omaelämäkertoista ja muistelmista on käsikirjoituksia, muun muassa Esa Jaarolan ja Matti Penttilän omaelämäkerrat, ja esimerkiksi Olavi Erosella on pöytälaatikossaan useita käsikirjoituksia. Osa australiansuomalaisesta kaunokirjallisuudesta on julkaistu omakustanteena, kuten Erosen *Kuuromykkänä Australiassa* (1996) ja Hyytisen teokset. Kustantajan teokselle on löytänyt vain pieni osa kirjoittajista. Esimerkiksi Niilo Ojan teoksen julkaisi Suomalainen Kulttuuriseura ja Voitto Pokelan teoksen kustansi SLEY-kirjat.

Australiansuomalaiset ovat kirjoittaneet myös fiktiivistä proosaa. Osa on julkaistu, osa pöytälaatikossa odottamassa mahdollista julkaisua. Esimerkiksi Kalle Hoipolta on ilmestynyt teos *Australian tähtien alla* (1970), Vieno Blomilta historialliset romaanit *Suvorovin tytär* (1973) ja *Sompavaaran valtiaat* (1977) ja Jaakko Tuoviselta sekä Annikki Ylöseltä useita

Australiansuomalaiset ovat olleet aktiivisia kirjoittajia. On syntynyt niin omaelämäkertoja, muistelmia, lyriikkaa kuin fiktiivistä proosaakin.

kustannettuja kirjoja/kirjasia. Käsikirjoituksia löytyy pöytälaatikosta muun muassa Kati Ojalalta, Tais-to Salmelalta ja Niilo Ojalta.

Lyriikan puolella australiansuomalaiset ovat myös olleet aktiivisia. Useita runokokoelmia on julkaistu, ja kymmenien runoilijoiden pöytälaatikosta löytyy omaa lyriikkaa. Kerttu Pekki on julkaissut omakustanteina useita kokoelmia, viimeisimpänä *Iltakellot; "Evening Bells"*; *Poems and poetic writings in Finnish* (2002). Raila Mantereelta ilmestyi esimerkiksi *Maisema viipyy minussa; the landscape lingers in me*-runokokoelma (2001), ja Eero Aukeelalta *Kanteleeni* (1989). Lyriikkaa ovat kirjoittaneet myös esimerkiksi Tuulikki Levin, Riitta Maijala, Keijo Paunasalo ja Margit Suva.

Australiansuomalaiset ovat kirjoittaneet ahkerasti myös lehtiin, *Suomi*-lehteen, jonka perusti merimieslähetykseuran pastori Kalervo Groundstroem jo vuonna 1926, ja *Finlandia Newsiin*, jonka perusti *Suomi*-lehdelle kilpailijaksi lehden entinen päätoimitaja Mikko Mäkineste vuonna 1977. *Finlandia News* lopetti ilmestymisensä vuonna 2004. Lehdet ovat julkaisseet paljon eri kirjoittajien tekstejä, esimerkiksi "uutisia" (tilannekatsauksia ym.) eri puolilta Australiaa, pakinoita, runoja, kolumneja, arvosteluja ja mielipidekirjoituksia. Monella kirjoittajalla on ollut oma palstansa, esimerkiksi Eila Karlssonilla Eila-tädin elementistä, Heimo Uotilalla Monitorin näkövinkkelistä ja Mirja-Liisa Tiaisella Länsiväylä. Moni kirjoittaja on julkaissut säännöllisesti jatkokertomuksia, kuten esimerkiksi Matti Penttilä, tai osallistunut aktiivisesti mielipidepalstan keskusteluihin, kuten Margit Suva.

Australiansuomalaisilla helluntaiherätyksen yhdysiteenä oli *Ristin Sanoma* -lehti, jota Sakari ja Helena Aho alkoivat julkaista joulukuussa 1961. Vuonna 1970 lehti vaihtoi nimensä *Australian Hyväksi Sanomaksi*. Se on myös saanut vankan lukija- ja kirjoittajajoukkonsa australiansuomalaisista; kirjoittajakaartiin ovat kuuluneet esimerkiksi Keijo Paunasalo, Heimo Uotila ja Liisa Pitkänen.

Australiansuomalainen kaunokirjallisuus on lähes kokonaan harrastajakirjoittajien kirjoittamaa, minkä vuoksi käytän nimitystä "kirjoittajat". Jonkin verran teoksia on julkaistu, suurin osa on omakustanteita. Osalla kirjoittajista käsikirjoitus on ollut tähän saakka pöytälaatikossa – osalla se on sitä vieläkin. Kun tutkimuksen kohteena on siirtolaiskirjallisuus, kirjallisuutta ei ole syytä arvottaa yleisin kriteerein. Esteet-

tinen arvo on toissijainen, kirjoittajien tavoitekin on yleensä toisaalla kuin ammattikirjoittajilla.

Australiansuomalainen kaunokirjallisuus on suurelta osin verrattain nuorta, 1990-luvulla syntyneitä teoksia on yllättävän monta. Siirtolaisuus Australiaan oli huipussaan vuosina 1959–1969, joten moni siirtolainen on aloittanut kirjoittamisensa suunnilleen samaan aikaan ja samassa vaiheessa siirtolaisuuttaan. Australiansuomalaisista kirjoittajista löytyy myös aiemmin kirjoittamisensa aloittaneita – ja osa kirjoittajistahan on tullut maahan jo ennen vilkkainta siirtolaisuuden kautta. Siirtolaisuus on luonut tärkeän kontekstin kirjoittamiselle. Yhteensä australiansuomalaisia on tällä hetkellä viimeisimmän väestölaskennan (2006) mukaan noin 8000.

Australiansuomalaiset kirjoittajat Roosin sukupolvijaottelun valossa

Roosin (1987, 51–52) mukaan sukupolvi liittyy kiinteästi elämänvaiheeseen. Sukupolvella Roos tarkoittaa sellaista ryhmää ihmisiä, joita yhdistävät tiettyjen elämänvaiheiden kokemukset ja joista tämän vuoksi voidaan puhua elämäkerrallisina yhteisinä. Roosin sukupolvi-jaottelu pohjautuu pitkälti varhaiseen keski-ikään, joka näyttää olevan kullekin sukupolvelle leimaa-antava vaihe.

Australiansuomalaisista kirjoittajista suurin osa (noin 43 %) kuuluu Roosin luokituksen mukaisesti ensimmäiseen, noin 1900–1920-luvulla syntyneeseen sukupolveen, sotien ja pulan sukupolveen, jolle on yhteistä köyhyys, epävarmuus, sairaudet, perheiden hajoaminen vanhempien kuoleman takia, koulun puuttuminen tai keskeytyminen, koulunkäynnin tuoma sosiaalisten eriarvoisuuksien tiedostaminen, työn teon aloittaminen varhaisessa iässä, jatkuva työnteko ja ponnistelu sekä sota-ajan puutteet ja kiusat. Keskeisiä elämää koskevia tapahtumia ovat tällä sukupolvelle olleet kansalais-, talvi- ja jatkosota. Elämän aktiivisin vaihe on ollut näiden sotien välisenä aikana. Nämä elämänvaiheet näkyvät selkeästi esimerkiksi Niilo Ojan teoksessa *Koralliranta ja Spinifex* (1972), Johan Kustaa Nissilän käsikirjoituksessa *Isoisän muistelmia* (n.d.) ja Voitto Pokelan teoksessa *Jälkiä Australian sannassa* (1995). Sodanaikaisista tapahtumista ovat kirjoittaneet myös Kauko Tanninen, Jaakko Tuovinen, Oiva Hyytinen ja Keijo Paunasalo.

Roosin sukupolviluokituksen mukaan (1987) toinen sukupolvi, joka on syntynyt 1920-luvun puolivälin ja 1930-luvun lopun välisenä aikana, on ollut aktiivi-iässä sodan kestäessä tai heti sodan jälkeen. Tämä sukupolvi on nähnyt sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja vaurastumisen. Se on usein kokenut maaltamuuton ja kaupungistumisen. Perhe on ottanut velkaa ja hankkinut elintasoesineitä, väritelevision ja auton. Moni on muuttanut Ruotsiin paremman työn toivossa, osa liikkunut ympäri Suomea asunnon ja työpaikan jäljessä, jokunen on jäänyt työkyvyttömyyseläkkeelle. Jollakulla on kohtalona ollut alkoholisoituminen. Yleisimmin elämäkaari on kuitenkin ollut myönteinen: tyhjästä on hankittu perheelle hyvät puitteet.

Toisen sukupolven kirjoittajia on australiansuomalaisista kirjoittajista toiseksi eniten (noin 37 %). Tälle sukupolvelle tyypillisiä elämäkokemuksia löytyy runsaasti esimerkiksi Olavi Erosen käsikirjoituksista ja teoksesta *Kuuromykkänä Australiaan* (1996), Aira Bukkoksen teoksesta *Lumpeen kukka ja naoris* (2005), Hanna Marjatan (Kuutti) teoksesta *Onterin Margetta – Miniän elämää* (2002) sekä Eila Kainen teoksesta *Eräitä kohtaloita* (2002). Paremman työn perässä ulkomaille lähteminen on ollut tavallista. Väinö Parviainen kuvaa pettymykseksi kaksivuotista siirtolaisuuttaan 1970-luvun taitteessa Australiassa teoksessaan *Alla kuuman auringon; kertomuksia Australiasta* (1979). Lempi Vellamo Kähönen-Wilson taas aloitti siirtolaisuutensa Australiasta, mutta jatkoi sieltä Amerikkaan. Hän kuvaa vaiheitaan teoksissa *Tyttö maailmalla I* (1997) ja *Tyttö maailmalla II* (1998).

Alkoholisoitumista tai suhdetta alkoholiin kuvataan monissa tämän sukupolven kirjoittajien teoksissa. Sitä kuvaavat Erosen, Kuutin ja Kainen lisäksi etenkin Bukkos ja Annikki Ylönen, jonka teoksissa/kirjasissa toistuvat samat teemat: moraalinen rappio ja rakkauden ja pahuuden iankaikkinen piirileikki.

Kolmas sukupolvi, suuren murroksen sukupolvi, on Roosin luokituksen (1987) mukaan syntynyt sodan aikana tai sen jälkeen 1940-luvulla. Se on kokenut aktiivisimman vaiheensa 1960-luvun loppupuolen murroksen molemmin puolin, ja sen lapsuuden kokemukset ovat erilaiset kuin edellisillä sukupolvilla. Lapsuus oli kolmannella sukupolvella kehityksen ja optimismin aikaa, maaseutu kehittyi ja kukoisti, ja aineellisen hyvinvoinnin merkit ilmaantuivat myös tavallisen kansan keskuuteen. Kodinkoneet, televisio ja auto yleistyivät. Yhteisiä kokemuksia olivat maaltamuut-

to, koulunkäynnin pidentyminen, ammattikoulutuksen korostuminen, asuntosäästäminen, työttömyys ja lasten päivähoito-ongelmat. Tämän sukupolven elämästä puuttuivat katastrofit, puute ja sodan kokemukset. Kolmannen ja toisen sukupolven välinen ero on huomattavasti jyrkempi kuin ensimmäisen ja toisen sukupolven välinen ero.

Kolmannen sukupolven edustajia kirjoittajista on noin 15 %. Sukupolvelle tyypillisiä kokemuksia löytyy esimerkiksi Seppo Jokisen, Kati Ojalan, Matti Penttilän ja Taisto Salmelan käsikirjoituksista. Kolmas sukupolvi ei Roosin luokituksessa eroa neljännestä sukupolvesta suuresti. Eroja löytyy lähinnä suhteessa koulutukseen, lapsuusajan kasvuympäristöön ja asuinympäristöön. Eroa on myös eri sukupolvien suhtautumisessa työhön, koulutukseen ja ihmissuhteisiin. Australiansuomalaisista kirjoittajista neljättä sukupolvea edustaa vain muutama kirjoittaja (4), joista kolme on lähinnä lyyrikoita. Merkille pantavaa on tämän sukupolven kirjoittajien koulutustausta verrattuna edellisiin kirjoittajiin.

Australiansuomalaiset kirjoittajat sukupuolen, syntymäläänin ja ammatin mukaan jaoteltuna

Australiansuomalaisista kirjoittajista on miehiä niukka enemmistö (51). Naisten lukumäärään (45) verrattuna ero ei kuitenkaan ole ratkaiseva. Eroa sen sijaan löytyy, kun tarkastellaan kirjoittajien sukupuolta Roosin luokituksen eri sukupolvien kohdalla. Ensimmäisen sukupolven kirjoittajista miehiä on luonnollisesti enemmistö (27/41), koska miesten siirtolaisuus Australiaan oli huomattavasti suurempaa 1900-luvun alussa kuin naisten (Koivukangas 1998). Suuri osa ensimmäisen polven naiskirjoittajista tuli Australiaan yhdessä miehensä ja perheensä kanssa, esimerkiksi Vieno Kemppainen, Lempi Valtonen, Hilikka Sipari ja Anna Asujamaa. Katri Hoipo syntyi Australiassa, Inghamissa vuonna 1905, ja Lohtajalla vuonna 1917 syntynyt Martta Vitale muutti vanhempineen Australiaan 6-vuotiaana. Anna-Liisa Koistinen (1918–1991) taas oli ”lentomorsian”. Hän vastasi Eino Koistisen kirjeenvaihtoilmoitukseen ja lensi Australiaan Newcastleen, jossa avioitui Koistisen kanssa (Lehto 2002). Leskeksi jääneen Kerttu Pekin taas toi Australiaan vuonna 1969 ”Jumalalta tullut kehotus lähteä matkaan” (Pekki 2001.)

Toisen sukupolven kirjoittajista miehiä ja naisia on saman verran (18/36). Tämän sukupolven naiset ovat yleensä tulleet Australiaan yhdessä perheensä kanssa, samoin kuin valtaosa muidenkin sukupolvien naisista. Toisen sukupolven miehistä miltei jokainen on myös tullut Australiaan yhdessä vaimonsa ja perheensä kanssa. Kolmannen sukupolven kohdalla ero nais- ja mieskirjoittajien määrässä alkaa näkyä: naiskirjoittajat muodostavat jo enemmistön kirjoittajista (9/15). Neljännen sukupolven kirjoittajat ovat kaikki naisia (4). He ovat muuttaneet suhteellisen myöhään Australiaan, yleensä 1980-luvulla.

Syntymäläänin mukaan jaoteltuna australiansuomalaisista kirjoittajista suurin osa (26 %) on Länsi-Suomen läänistä. Pohjanmaalla syntyneitä on ryhmässä eniten. Seuraavina tulevat tasaväkisinä Itä-Suomen lääni (17 %) ja Etelä-Suomen lääni 16 %) sekä rajantakaiset alueet, Karjala ja Petsamo (15 %). Itä-Suomen läänissä suurin osa kirjoittajista on Pohjois-Karjalan tai Pohjois-Savon alueilta. Etelä-Suomessa syntyneistä suurimmalla osalla kirjoittajista syntymäpaikkana on Uusimaa ja siellä Helsinki. Asukaslukuun nähden Etelä-Suomen läänissä syntyneitä kirjoittajia on melko vähän. Toisaalta moni siirtolaisista on muuttanut ensin synnyinseudultaan Etelä-Suomeen yleensä työn perässä ja sieltä lähtenyt siirtolaiseksi Australiaan.

Rajantakaisia karjalaisia on australiansuomalaisissa kirjoittajissa yllättävän paljon (15 %). Kotiseutunsa pakon edessä jättäneet ovat olleet valmiimpia muuttamaan uudestaan ja lähtemään siirtolaiseksi kuin väestö keskimäärin. Nämä ”moninkertaiset siirtolaiset”, kuten esimerkiksi Rauni Waris ja Mirjami Harjunemi, kirjoittavat usein kotiseudustaan ja muistelevat elämää siellä. Kärjekkäämpiäkin kannanottoja Karjalan omistussuhteista ja palauttamisen mahdollisuuksista löytyy esimerkiksi Aira Bukkoksen vuonna 2005 julkaistusta teoksesta *Lumpeenkukka ja naoris – Päiväkirja onnen etsimisestä* (1949–1999) ja erityisesti Erkki Saalasvuoren teoksista.

Oulun ja Lapin lääneissä syntyneitä ei australiansuomalaisissa kirjoittajissa ole merkittävästi. Muilla alueilla syntyneistä yhtä lukuun ottamatta kaikki kirjoittajat ovat syntyneet Australiassa. Johan Kustaa Nissilä syntyi Michiganissa Yhdysvalloissa vuonna 1890, mutta muutti jo kuuden viikon vanhana Suomeen.

Australiansuomalaisista kirjoittajista suurin osa on toiminut rakennusosalalla, kirvesmiehenä tai työmiehe-

nä. Miesten ammateista yleisimpiä on myös farmarin ammatti. Suomessa maanviljelijänä toimineet ovat usein alkaneet viljellä Australiassa esimerkiksi hedelmäpuita, perustaneet oman hedelmäfarmin, kuten esimerkiksi Hoipon veljekset ja Oiva Hyytinen. Naisilla yleisin yhdistelmä ammateissa on kotirouva/tehdastyöntekijä. Kielitaidottomina naiset ovat keskittyneet usein lastenkasvatukseen kotona tai menneet töihin tehtaaseen. Jonkin verran naisia on ollut myös ravintola- tai sosiaali- ja terveysalalla työssä.

Australiansuomalaisilla kirjoittajilla on yleisimmin kouluasteen ammatillinen koulutus takanaan. Kuitenkin heidän joukostaan löytyy 10 % korkeakoulutasoisen koulutuksen saaneita. Heidän joukossaan on peräti neljä pappiskoulutuksen saanutta (yksi Suomessa, kolme Australiassa kouluttautunutta), psykologi, tulkki, freelancer-toimittaja ja pari opetusalan ammattilaista. Tuotteliaimpia kirjoittajia ovat kuitenkin olleet alemman koulutuksen saaneet, esimerkiksi Australiassa ompelijan töitä tehnyt Annikki Ylönen, teurastajan ammatin Suomessa itselleen hankkinut, mutta rakennusalan töitä Australiassa pääosin tehnyt Olavi Eronen ja farmarina/kirvesmiehenä elantonsa hankkinut Jaakko Tuovinen.

Miksi australiansuomalainen kirjoittaa ja kenelle?

Australiansuomalaiset kirjoittajat saivat vastatakseen 12-sivuisen kyselylomakkeen, jossa kysyttiin henkilöhistorian lisäksi muun muassa heidän tekstiensä syntyprosessista ja kirjoittamisesta. Kyselylomakkeita palautui noin 60, mikä on hyvä tulos, kun otetaan huomioon, että osaa kirjoittajista, esimerkiksi 1900-luvun alun päiväkirjoja kirjoittaneista merimiehistä, on mahdotonta tavoittaa enää. Muutama kyselylomakkeeseen sain tiedot edesmenneen perheeltä tai lähipiiristä. Silloin kaikkiin kysymyksiin ei luonnollisestikaan voinut saada luotettavaa vastausta – ja osa kyselylomakkeen kohdista jätettiin tyhjiksi. Yksi kirjoittamisen kannalta keskeinen kysymys kyselylomakkeessa oli, miksi kirjoittaja on aloittanut kirjoittamisen.

Australiansuomalaisista kirjoittajista suuri osa nostaa kyselylomakkeessaan merkittäväksi taustaksi omalle kirjoittamiselleen koulun aineiden kirjoituksen, joka tuotti tyydytystä lapsena. Suomalainen kou-

lulaitos on ilmeisesti kylvänyt hyvän siemenen kirjoitusharrastukselle. Monet kirjoittajat ovat jatkaneet koulun jälkeen kirjeiden kirjoittamisella. Esimerkiksi sota-aikana kirjeenvaihto kotoa sodan keskelle ja rintamalta kotiin on ollut aktiivista. Toisaalta osa kirjoittajista toteaa, että omalle kirjoittamiselle ei ole taustaa. Se vain alkoi. Suuri osa kirjoittajista (25 %) perustelee kirjoittamista sillä, että kirjoittaminen on mieluista; lempiharrastuksenaan sitä on pitänyt 15 % kirjoittajista. Kaksi kirjoittajaa (4 %) pitää kirjoittamista kutsumuksena, kahdelle se on saatu siunaus tai lahja.

Kirjoittajista joka viides (18 %) kokee kirjoittamisen henkiseksi ”pakoksi”; kirjoittaminen purkaa paineita. Lisäksi moni kirjoittajista (10 %) toteaa, että kirjoittaminen kirkastaa ajatukset, se on itsetutkiskelua. Suorastaan terapiaa tai ”manna sielelle” se on neljälle kirjoittajalle (7 %). Joka neljäs kirjoittaja (23 %) toteaa, että kirjoittaa yksinkertaisesti siksi, että on ollut sanomista tai on halunnut tuoda mielipiteensä julki. Ajanvietteeksi tai yksinäisyyttä poistamaan kirjoittamista käyttää viidesosa (18 %) kirjoittajista. Kirjoittamiselle on ollut myös praktinen motiivi: on pyydetty kirjoittamaan kronikka johonkin juhlatilaisuuteen tai haluttu tehdä ystävälle lahjaksi (12 %). Yksittäisiä motiiveja ovat myös olleet halu jakaa jumalan sanaa ja tarkoitus elättää itsensä kirjoittamalla. Pari kirjoittajaa (4 %) on pohtinut syytä kirjoittamiselleen, mutta ei ole sitä löytänyt.

Kenelle sitten kirjoitetaan? Suurin osa australiansuomalaisista kirjoittajista kertoo kirjoittavansa ”lukijoille” (25 %). Osa pystyy yksilöimään, että kohderyhmänä on ollut esimerkiksi tietyn lehden lukijakunta, mutta osa runojen, elämäkertojen tai romaanien kirjoittajista ei pysty yksilöimään lukijakuntaa sen tarkemmin. Suurin osa ei edes mieti, kirjoittavatko he australiansuomalaisille vai onko kohderyhmänä Suomessa oleva lukijakunta. Australiansuomalaisethan eivät suuresti ole lukeneet toinen toistensa tekstejä/teoksia muuten kuin lehtien kautta. Esimerkiksi omakustanteisista teoksista menekki on ollut hyvin pientä; moni kirjoittaja on kokenut sen karvaasti maksaessaan korkeita painokuluja lähes olemattomasta myynnistä.

Australiansuomalaiset kirjoittavat tekstejään pitkälti ystävilleen (18 %) tai perheelleen (10 %). Osa näistä on ns. kronikoita tai omaelämäkertoja. Osa kertoo kyselyssä kirjoittavansa perheen tai suvun historiasta lähinnä jälkipolville (7 %). Moni kirjoittaja sanoo kirjoittavansa lähinnä itselleen (13 %) – ilmeisesti te-

rapiatarkoituksessa tai pöytälaatikkoon. Osa kirjoittajista (8 %) ei tiedä tekstiensä kohdetta tai ei kirjoita erityisesti kenellekään. Pari kirjoittajaa (4 %) tähtää tekstiensä julkaisemiseen ja kirjoittaa ”kustantamolle”.

Australiansuomalainen kirjoittaja kirjoittaa omien sanojensa mukaan pitkälti samasta syystä kuin harrastajakirjoittajat yleensä kirjoittavat: kirjoittaminen on mukava harrastus, hyvää ajanvietettä. Suuri osa kuitenkin käyttää kirjoittamista paineen purkamiseen tai itsetutkiskeluun ja kokee kirjoittamisen olevan itselleen jopa terapeuttisesti tärkeää. Tähän todennäköisesti vaikuttaa siirtolaisuuden konteksti ja sen mukanaan tuomat paineet. Menneisyyden ja tulevaisuuden solmukohdissa maahanmuuttaja neuvottelee kodin ja kuulumisen mahdollisuuksista. Ihmisen suhde elettyyn muuttuu, suhde lapsuudenkokemuksiin, jätettyyn/menetettyyn kotiseutuun muuttuu ja käsitys itsestä syntyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Suhde menneeseen määrittää nykyhetkestä käsin uudelleen. Menneisyyden ja tulevaisuuden solmukohdassa siirtolainen on kulttuuristen kohtaamisten määrittämä rajamaan kansalainen (Tsing 1993).

Kirjoittajien kirjalliset mallit tai ihanteet

Kyselylomakkeessa kysyttiin australiansuomalaisten kirjallisista malleista tai ihanteista. Vastauksissa korostuivat luonnollisesti suomenaikaiset kirjailijat, ns. klassikot, mutta jonkin verran luettiin myös ulkomaisista kirjallisuutta. Eniten kirjallisina malleina tai ihanteina pidettiin Kalle Päätaloa (20 %) ja Laila Hieta miestä (18 %), mutta miltei yhtä moni (15 %) vastasi, että hänellä ei ole ollenkaan kirjallisia ihanteita. Useimmiten vastaaja lisäsi, että on lukenut ylipäänsä hyvin vähän. Klassikoista Kivi mainittiin useimmiten (12 %), Aholla, Linnalla ja Waltarilla oli myös lukijoita (8 %). Useat kirjoittajat (17 %) luettelivat ns. uskonnollisia kirjoittajia ja teoksia – Raamattua piti ihanteenaan kaksi kirjoittajaa (4 %). Ulkomaisista teoksista venäläiset klassikot, esimerkiksi Tolstoi, Dostojevski ja Solzenitsyn, mainittiin useimmin (10 %). Myös australialaisen McCulloughin tuotantoa olivat jotkut lukeneet (7 %). Steinbeck, Hesse ja Hemingway olivat nekin muutamien kirjoittajien ihanteina. Yksittäisiä mainintoja saivat esimerkiksi toimittajalegenda Veikko Ennala, pakinoitsija Jammu (Erkki Kanerva) ja Sylvi Kekkonen.

Australiansuomalaisten kirjoittajien kirjallisina malleina ja ihanteina ovat pitkälti olleet suomalaiset klassikot. Niitä on luettu ennen Suomesta muuttoja, mutta myös Australiassa Suomi-seurojen kirjastoissa ne ovat olleet kysytyä kirjallisuutta. Suomi-nostalgiasta on mukava nostattaa hyvän suomalaisen teoksen kanssa. Toisaalta uudempaa suomalaista kirjallisuutta ei ole välttämättä edes saanut mistään luettavaksi. Kyselylomakkeiden vastausten perusteella osa kirjoittajista lukee vain ns. uskonnollista kirjallisuutta, ja pitkälti kirjoittaa itsekin samaa. Puutteellisen kielitaidon vuoksi osa kirjoittajista lukee vain suomenkielistä kirjallisuutta, mutta ne harvat englannin kieltä hyvin taitavat ilmoittavat lukevansa jonkin verran myös australialaista kaunokirjallisuutta.

Australiansuomalaisen kirjoittajan sanoma lukijalle

Australiansuomalaiset kirjoittajat puhuvat kukin omalla suullaan ja moniäänisesti, mutta kuorosta on löydettävissä tietyt perusäänet - ja perussanommat, joita lukijoille oman tekstin kautta halutaan välittää. Yleisin sanoma liittyy Jumalan sanaan, uskoon ja pelastukseen (20 %). Osa kirjoittajista korostaa kertovansa tositilanteista lukijalle (8 %), kertovansa kirjoituksiinsa totuuden (7 %; ei-uskonnollisessa merkityksessä). Australiansuomalaiset kirjoittajat korostavat teksteissään faktaa – fiktiota arvostaa hyvin harva. Kirjoittajat korostavat omaa totuuttaan kirjoituksiinsa; samasta asiasta kuitenkin on olemassa monia totuuksia, mitä kirjoittajat eivät tunnu hyväksyvän. Monissa kohdin häivähtää työväenkirjallisuudessa tyypillinen tapa katsoa asioita hyvin luokkatietoisesti tai tietyistä lähtökohdista käsin.

Osa kirjoittajista haluaa yksinkertaisesti jakaa tietoa jälkipolville (8 %) esimerkiksi sota-ajan tapahtumista, osa taas antaa elämän opetusta siirtolaiselle (5 %). Pari kirjoittajaa (4 %) katsoo, että lukijan työ on etsiä sanoma kirjoituksista, ”ottaa mitä ottaa”. Osa kirjoittajista pitää lukijan viihdyttämistä ja huumoria tärkeänä (8 %). Monille kirjoittajista kirjoitusten ”sanoma” lukijalle oli tuntematon käsite tai sitä ei pidetty tärkeänä. Tämä on tietysti luonnollista, koska osa kirjoittajista ei edes kokenut kirjoittavansa muille kuin itselleen – usein terapiatarkoituksessa. Mutta myös muilla kirjoittajilla oli vaikeuksia nähdä oman tekstinsä pinnan alle,

tekstin teemaan ja sanomaan lukijalle. Tämä selittyy pitkälti kirjoittajien vähäisellä koulutuksella ja kokemattomuudella analysoida omaa tekstiään.

Kyselylomakkeessa pyydettiin kirjoittajia myös luonnehtimaan omaa kirjoittamistaan. Moni kirjoittaja luonnehti perisuomalaiseen, vaatimattomaan tapaan kirjoittamistaan:

- *Olen vain raapustelija, en kirjoittaja*
- *Joku ei näyttäisi tuollaisia kyhäelmiä kenellekään...*
- *En tunne olevani kirjailija vaan ihan tavallinen perheen äiti, mummu kymmenelle ja iso mummu*

Joukosta löytyy myös ironiaa ja analyttisempää luonnehdintaa:

- *Harrastelijakirjoittaja – valitettavasti sitä tasoa, että minunlaisiani kirjoittajia tarvitaan vähintään 13 ennen kuin tusina tulee täyteen... Kielenkäyttö vanhanaikaista, sillä tasolla kuin se oli Suomesta lähtiessä (ainakin omasta mielestäni) 1960-luvun toisella puoliskolla, tavallaan itsensä toistamista, samanlaisten sanakuvioitten käyttöä*

Moni kirjoittaja toi luonnehdinnoissaankin esille pyrkimyksensä totuuteen:

- *En ole haave- enkä unelmakirjoittaja, aivan puhdasverinen tosikko*
- *Totuudenmukaisuus on tällä hetkellä tärkeää minulle. Opiskeluaikoina ja työelämässä jouduin aina kirjoittamaan ”mitä tahdottiin kuulla”, ja poliittinen korrektiluus, diplomaattisuus ja yritys selittää asiat ”parhain päin” alkoi tympäistä*

Uskonnon merkitystä omaan kirjoittamiseen luonnehdittiin esimerkiksi seuraavasti:

- *Minulle on tärkein asia saada tuntea omassatunnossani, että Jumala hyväksyy kirjoitukseni*

Vaatimattomuudelle löytyy onneksi vastapainoa. Vastajissa oli omasta ”tuotannostaan” ylpeitä kirjoittajia ja myönteisiä, arvostavia luonnehdintoja omasta kirjoittamisesta:

- *Sanovat, että olen muka [!] syntynyt kirjaliaksi [sic!]*
- *Yhdellä sanalla... HYVÄ. Jo vuosikymmeniä minulla on ollut kirjoitustyyli joka vie minut yli kustannuskynnyksen, eli kaikki julkaistaan mitä kirjoitan. Kuulostaa mahtipontiselta, mutta näin on.*

Lopuksi

Koivukankaan (1975: 58–75) tutkimuksissa yleisimmiksi Australiaan muuton syiksi paljastuivat tärkeysjärjestyksessä taloudelliset syyt, työttömyys ja seikkailunhalu. Australiansuomalaisten kirjoittajien merkittävimpänä motiivina Australiaan muutolle on ollut seikkailunhalu (31 %). Miltei yhtä tärkeä motiivi ovat olleet taloudelliset syyt (28 %). Myös terveydelliset syyt ovat olleet monelle kimmoke siirtolaiseksi lähtemiseen (11 %). Neljänneksi yleisin syy on ollut ”uuden elämän aloittaminen” (7 %). Siirtolaisuus on ollut monelle niin ratkaiseva käänne elämässä, että elämää on pitänyt pohtia todenteolla – ja moni on tehnyt sen kirjoittamalla. Suomesta muuton syyt ovat voineet olla moninaiset. Siirtolaisidentiteetin tutkimuksissa identiteettimuuttujilla, kuten esimerkiksi yksilöllisillä muutkokemuksilla, muuton todellisilla tai kuvitelluilla syillä, kulttuurishokin laadulla, määrällä, suunnalla ja vaiheilla, oman paikan löytymisellä ja persoonallisuudesta johtuvilla tekijöillä on oma merkityksensä siinä, miten siirtolainen identifioi itsensä (Furnham & Bochner 1986), miten löytää ”kotinsa”. Ihminen on määritelty tarinankertojaeläimeksi, jolla on kyky ja mahdollisuus kertoa oma tarinansa, muodostaa itseymmärrystään ja elämäänsä kertomalla (MacIntyre 1985, 216–222). Harrastajakirjoittajilla kertomus usein ankuroituu läheisesti elämään (Ricoeur 1991). Mutta ihmisellä ei ole yhtä ainoaa, aitoa tai oikeaa tarinaa itsestään, vaan tarina kerrotaan aina jossakin tilanteessa ja hetkessä ja jossakin muodossa jollekin yleisölle.

Siirtolaisuus kontekstina on motivoinut australiansuomalaisia kirjoittamaan. Heidän elämäkerroissaan lähtömaan ja uuden asuinmaan välinen dynaaminen, toisiinsa kietoutuva suhde näkyy hyvin: nykyisyyttä tuotetaan menneeseen ja tulevaan katsomisen solmukohdassa (Huttunen 2002, 345). Useissa omaelämäkerroissa, kertomuksissa, runoissa ja pakinoissa avautuu itserefleksiivinen tila: kirjoittaja selvittää asioita paitsi lukijoilleen myös itselleen. Voisi olettaa, että kirjoittaja kävisi läpi prosessin heti muuttonsa jälkeen, kirjoittaisi tuoreeltaan omasta kotoutumisestaan ja siirtolaisena olemisen ongelmistaan, mutta kotoutumisen prosessi on pitkä, useimmille kirjoittajille eliniän mittainen. Ja ”kirjoittaminen on hyvää hoptapulveria henkiseen päänsärkyyn”!

Tutkimusaineisto

Australiansuomalainen kirjallisuus ja kyselylomakkeet kirjoittajille (noin 60).

Kirjallisuus

- Furnham, A. & Bochner, S. *Culture Shock; Psychological reactions to unfamiliar environments*. London: Methuen. 1986.
- Hannula, M. *Suomi, suomalaisuus, olla suomalainen*. Helsinki: Like. 1997.
- Huttunen, L. *Kotona, maanpaossa, matkalla; kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkerroissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 861. Helsinki: Hakapaino Oy. 2002.
- Koivukangas, O. *Suomalainen siirtolaisuus Australiaan toisen maailmansodan jälkeen*. Siirtolaisuustutkimuksia A1. Kokkola: Siirtolaisuusinstituutti. 1975.
- Koivukangas, O. *Kaukomaiden kaipuu; suomalaiset Afrikassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Latalalaisessa Amerikassa*. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 4. Siirtolaisuusinstituutti. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 1998.
- MacIntyre, A. *After Virtue; A Study in Moral Theory*. London: Duckworth. 1985.
- Ricoeur, P. *Narrative Identity*. Teoksessa *On Paul Ricoeur; Narrative and Interpretation*. Toim. David Wood. London: Routledge. 1991.
- Roos, J. P. *Suomalainen elämä; tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 454. Helsinki: SKS. 1987.
- Roos, J. P. *Kuinka hullusti elämä on meitä heitellyt – suomalaisen miehen elämän kurjuuden pohdiske-lua*. Teoksessa *Miehen elämää; kirjoituksia miesten omaelämäkerroista*. Toim. J. P. Roos & Eeva Peltonen. Helsinki: SKS. 1994.
- Tsing, A. L. *In the Realm of the Diamond Queen; Marginality in an out-of-the-way place*. Princeton: Princeton University Press. 1993.
- Vilkko, A. *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana; naisen elämän kerronta ja luenta*. Helsinki: SKS. 1997.